

Dómsmálaráðuneytið
Skúlagötu 4
105 Reykjavík
Sent í samráðsgátt stjórnvalda

Reykjavík, 5. ágúst 2026.

Efni: Umsögn við drög að frumvarpi sifjalaganefndar til nýrra hjúskaparlaga. Mál nr. S-95/2026.

Félagsráðgjafafélag Íslands þakkar fyrir tækifæri til að veita umsögn við frumvarp sifjalaganefndar til nýrra hjúskaparlaga. Mál nr. S-95/2026. Frumvarpið er almennt vel unnið og byggir á víðtæku samráði en nokkur atriði kalla þó á frekari skoðun.

1. Einföldun skilnaðarferlis er jákvætt en gæta þarf að því að stuðningsúrræði tapist ekki

Réttur til beins lögskilnaðar án tilgreindrar ástæðu er stórt framfaraskref. Langvinn, átakamikil skilnaðarferli valda oft viðvarandi álagi á foreldra og börn, og einföldun getur dregið verulega úr því. Á sama tíma er brotthvarf 42. gr. um sáttaumleitan áhyggjuefni frá faglegu sjónarhorni ef ekkert kemur í staðinn nema almenn leiðbeiningarskylda um skilnaðarkjör (33. gr.). Sáttaumleitan hafði m.a. það hlutverk að opna á umræðu um líðan fjölskyldunnar, ekki bara lagaleg atriði. Ef markmiðið er að fella hlutverkið niður hjá sýslumanni en byggja upp öfluga, aðgengilega fjölskylduráðgjöf annars staðar (sbr. hugmyndina um „Fjölskylduréttarhús“ að danskri fyrirmynd), þarf sú uppbygging að fylgja lagasetningunni en ekki einungis óljós framtíðaráform. Án tryggs tilvísunarferlis er hættu á að einstaklingar í viðkvæmri stöðu falli á milli kerfa.

2. Jákvæð skref fyrir þolendur ofbeldis en ákveðnar hindranir standa eftir

Réttur til beins lögskilnaðar er sérstaklega mikilvægur fyrir þolendur heimilisofbeldis, enda erfitt að festa í lög fullnægjandi sönnunarkröfur fyrir „ofbeldi“ sem skilnaðarástæðu. Það er metið rétt í greinargerðinni en sjálft frumvarpið leysir ekki þau hagnýtu vandamál sem starfshópur um ofbeldi og fjölskyldumál benti á 2023, t.d.:

- Skiptatrygging og kostnaður við opinber skipti er áfram raunveruleg hindrun fyrir þolendur með litla fjárhagslega burði, sérstaklega konur sem hafa verið beittar fjárhagslegu ofbeldi.
- Gjafsóknarskilyrði eru of ströng fyrir marga í þessari stöðu.
- Nýja heimildin til að óska upplýsinga um eignir (74. gr.) og úrskurðar um að skipti verði ekki knúin fram (91. gr.) getur hjálpað, en dugar ekki þar sem eignir eru til staðar og ágreiningur raunverulegur.

Það er hætt við því að efnahagslega veikari aðilinn (oftast konan) sitji eftir án raunhæfs aðgangs að réttlæti þrátt fyrir bættan lagaramma.

3. Túlkaþjónusta og aðgengi að upplýsingum

Betur færi á því að hafa rétt til túls í skilnaðar- og fjölskyldumálum í sjálfstæðu lagaákvæði, frekar en að vísa til almennrar leiðbeiningarskyldu sýslumanns (108. gr.) og reglna stjórnsýslulaga. Í reynd er þetta veikari trygging en skýrt lagaákvæði. Fólk

sem talar ekki íslensku, oft þau sem eru í viðkvæmustu stöðunni, t.d. vegna hugsanlegs mansals eða þvingaðra hjónabanda, er í mestri hættu á að tapa réttindum sínum vegna tungumálahindrana, eins og bent er á í greinargerðinni sjálfri. Þetta ætti að vera skýrt lögbundinn réttur, ekki eingöngu leiðbeiningarviðmið. Sama gildir um fatlað fólk: ábendingar um upplýsingar á auðskildu máli og aðgang að réttindagæslu eru góðar en birtast ekki sem bein lagaákvæði, heldur sem stefnuyfirlýsingar í greinargerð.

4. Lífeyrisréttindi og kynjajafnrétti

Nýmælið um að viðbótarlífeyrissparnaður komi almennt til skipta, en lágmarksiðgjaldsréttindi standi utan skipta að kröfu, er athyglisvert álitamál. Greinargerðin rekur sjálf vel að launamunur kynjanna og fjarvistir kvenna frá vinnumarkaði vegna barneigna/umönnunar leiði til að lífeyrisréttindi hjóna verði oft ójöfn. Skiptingarreglan er skref í rétta átt fyrir jafnrétti, en er tæknilega flókin (sbr. 84. gr. um skiptingu og uppgjör). Án markvissrar leiðbeiningar munu einstaklingar, einkum þeir sem standa höllum fæti fjárhagslega og þekkingarlega, eiga erfitt með að nýta sér þennan rétt í reynd. Hér er aftur þörf á tengingu við ráðgjöf, ekki eingöngu lagatæknilega heimild.

5. Hlutverk sýslumanns eykst verulega og fagleg samvinna því nauðsynleg

Með því að fela sýslumanni útgáfu allra skilnaðarleyfa, úrskurði um framfærslueyri og úrskurði um að skipti verði ekki knúin fram er verið að auka verulega á félagslegt/fjárhagslegt matshlutverk stjórnarsýslunnar. Því þarf að tryggja aðkomu félagsráðgjafa og sálfræðinga að málum innan sýslumannsembættis eða tryggja skýrar tilvísunarleiðir til fjölskylduráðgjafar, félagsþjónustu sveitarfélaga og barnaverndar þegar merki eru um vanlíðan, ofbeldi eða áhættuþætti hjá börnum, ekki bara þegar kemur að forsjármálum samkvæmt barnalögum, heldur einnig í skilnaðarferlinu sjálfu.

6. Börn eru óbeint fjarverandi í kaflanum um skilnaði

Þrátt fyrir að frumvarpið vísi réttilega til barnalaga varðandi forsjá og meðlag, er athyglisvert hversu lítið er fjallað um velferð barna í *sjálfu skilnaðarferlinu* sem slíku (t.d. upplýsingagjöf til barna, stuðningur við þau meðan foreldrar ganga í gegnum ferlið). Einföldun ferlisins er almennt gott fyrir börn (styttri óvissutími), en hraðari stjórnsýsluferli má ekki verða til þess að tækifæri til að skima fyrir áhættuþáttum hjá börnum glatist.

7. Nokkur jákvæð atriði sem vert er að nefna sérstaklega

- Lenging málshöfðunarfrests vegna ógildingar hjúskapar sökum nauðungar (úr 6 mán/3 árum í 12 mán/5 ár) er raunhæf viðurkenning á því að fórnarlömb þvingaðra hjónabanda þurfa oft langan tíma til að leita réttar síns.
- Áhersla á upplýsta og sjálfstæða ákvarðanatöku við hjónavígslu, og skylda vígslumanna til að hafna vígslu ef grunur er um þvingun, er mikilvæg forvörn.
- Nafnleynd og lokuð þinghöld í hjúskaparmálum styðja við friðhelgi einkalífs viðkvæmra fjölskyldumála.

Að lokum

Meginstefna frumvarpsins um einföldun, aukið sjálfræði, og bætt staða þolenda ofbeldis er vel ígrunduð og studd gögnum. Helsti veikleikinn er að lagabreytingarnar

einar og sér leysa ekki þau kerfislægu, fjárhagslegu og tungumálalegu aðgengishindranir sem koma helst niður á viðkvæmum hópum. Til að ná fram raunverulegum ávinningi þarf að fylgja frumvarpinu eftir með fjármögnuðum stuðningsúrræðum (ráðgjöf, túlkabjónustu, gjafsókn/skiptatryggingu) samhliða gildistöku.

Félagsráðgjafafélag Íslands áskilur sér rétt til að koma með frekari ábendingar á síðari stigum og er félagið tilbúið að fylgja athugasemdum sínum eftir sé þess óskað.

Með vinsemd og virðingu,
f.h. Félagsráðgjafafélags Íslands

Steinunn Bergmann
formaður